

Mart Niineste

Koorekihikoori harmoonia loomulikust intelligentsist

Mis asi on Eesti Filharmoonia Kammerkoor ning kuidas see elab ja hingab, töötamisest rääkimata?

Filharmonia Kammerkoor on niisama hästi kui tühi kamber. Nurgas vakk, põrandal ujumisrõngas ja paar naelikuid, akna all pink, seinal nagi ja kalender, mis näitab aastat 1981. Olümpiamängud on läbi, sportlased lahkunud. Uks kääksatab. Kambrisse astub kahekümnendate eluaastate lõpusirgel mees. „Soh, siin ma nüüd olengi,” vaatab ta ringi, võtab pintsaku põuetaskust dirigendikepi, kõnnib kambris ringi, nagu otsiks midagi. Korraga hakkab kepp mehe käes värisema, justkui oleks leidnud veesoone. „Aeee-aece,” hõikab mees. Kamber kajab vastu: „Ee-eee!” Mehe nägu läheb naerule: „Siin ma nüüd olen ja siia saagu mu koor. Kammerkoor.” Muidugi ei käinud Eesti Filharmonia Kammerkoori asutamine nii lihtsalt ega poeetiliselt, kuid see pole praegu oluline.

Olemus

Koor kui kooskäimisvorm on ehk ainuke võimalus panna eestlased ühes ja omavahel harmoneeruvalt hingama. Muidu – teate küll seda Valter Ojakäärulaulu Leelo Tungla sõnadele – käib elu ikka nii, et igaühel on südame laul, igaühel on see isemoodi, kuid kindlasti pastoraal, sest see ka mõni mõis, kui lohisemas köis. Aga siin, palun väga, teevad nad kõik, et kogu südamest ühtemoodi laulda ja mitte ainult pastoraali. Laulda mida iganes: Monteverdit, Bachi, Mozartit, Mendelssohni, Rahmaninovi, Pärti, Gubaidulinat, Glassi, nii nagu seda kujutab ette kas Tõnu Kaljuste, Daniel Reuss, Paul Hillier või mõni külalisdirigent. Kooriproovis kaob kogu trots, mis paneb ühe õige priimehe naabrile abikätt ulatama ainult nii, et

Olgem ausad, kui su tööks on laulmine ja reisimine, siis ega enam kontorisse, kassasse või treipingi taha ei kipu.

sel kinnihaaramiseks rusika keskel vaid keskmine sõrm sirgelt seisab. Siin ollakse üheskoos – ole sa bass, bariton, tenor, alt või sopran – sama asja eest väljas. Ning selleks ajaks on Eesti Filharmonia Kammerkoori hea nimi. Sest BBC Proms, Sidney Opera House, Salzburgi Mozartwoche, Viini kontserdimaja, Versaille Royal Opera pole mitte üksikud projektid-seiklused, vaid argipäev. See on Euroopa Meistrite Liiga kultuuris.

Olgem ausad, kui su tööks on laulmine ja reisimine, siis ega enam kontorisse, kassasse või treipingi taha ei kipu. Rääkimata laevalavadest või muust muusikamoonamehetööst. Mis siis, et koorilauljana oled oma füüsiliste parameetrite järgi mistahes tsirkusloom karust kassini, kes õpib ja esitab neid trikke, mida parajasti järgmise numbri jaoks tarvis. Aga samal ajal saad olla täiskohaga täht ühes tähtsas tähtkujus. Isegi kui see tähendab laulmisest loobumist, et teiste tööjärjekku eest hoolitseda, nagu juhtus koori praeguse direktori Esper Linnamäega.

Töötamine

Proovisaali akna taga laiutava röske reaalsuse kõrval on tühiasi vaadata, kuidas lugupeetud külalisdirigent proo-

visaalis koori tulutult partituurilehtedega loopida püüab. Sest ega ta katus ju paha pärast keset proovi ralliauto rooli istunud, vaid ikka selleks, et noodijoonestikule tõmmatud ja taktideks mõõdetud käänulist punktiiri pidi kõrgete kunstiliste eesmärkideni jõuda. „Proov prooviks. Inimesi on erinevaid, õnnestunud kontsert on leppimine,” kinnitab alt Karin Salumäe, et inimeste esmasest ekstsentrilisusest ei maksa suuri järeldusi teha.

Koorilaul on peen töö. Kõigepealt tuleb tutvust teha partituuriga, käia takt-taktilt läbi oma noodid, aimamata seejuures, kuidas kõlab see kokku teiste häältega. Siiski – kui pole just uudisteose esmaettekannet – saab tutvust teha teiste tehtuga, et tekiks pilt tervikust ja oma kohast selles. Järgnevad proovid koormeistriga, kelle juhendamisel end partituurist lõpuks läbi lauldakse. Nüüd on dirigendi etteaste, tähendagu see paberitega loopimisest

Kantsis on vakantsi, levib sõnumi kulutuli ja jälle peab keskmiselt kahekümnest ühe, ainsa ja õige kolme ettelauldud pala põhjal välja valima.

märksa sujuvamat suunamist. Kaljuste on küll nõudlik, kuid hindab momenti, mistõttu jätab ta kokkuseotud otstele umbsõlme peale tõmbamata. Sest mine sa tea, mis õhustik kontserdisaalis valitseb. Mõni teine dirigent seevastu treenib teose kooriga ilmastikukindlaks.

„Nad on seda kava varemgi teinud,” noogutab Tõnu Kõrvits siinsamas kõrval ja põhjendab oma mittesekkumispoliitikat sellega, et Kaljustes ja kammerkooris võib kindel olla. Teinekord on koor näinud – olles justkui kesk ooperit – pealt primadonnade lahinguid, kuidas helilooja üks või teine idee kõlama peaks. Aga Kõrvits on koos Tormise, Pärdi, Tüüri ja Tulevi ja teistega oma poiss, põhimõtteliselt pundis. Ühed kirjutavad, teised esitavad. „See on tegelikult suur asi, kui nüüdismuusikas teost üldse teist korda esitatakse, rääkimata plaadistamisest,” ütleb täna lihtsalt kuulama tulnud Kõrvits. Napilt kahe nädala pärast (proov oli 28.01 – M.N.) maandub Tallinnas lennuk, kust astub maha Manfred Eicher, plaadifirma ECM asutaja, juht ja produtsent, et Kõrvitsa looming koos Kaljustega üles võtta ja plaadile panna. ECM-i album on märksa kõvem sõna kui Kerli singel Billboardi tantsutabelis, *sorry*.

Eesti Filharmoonia Kammerkoor arvudes

Peadirigendid ja kunstilised juhid:

Tõnu Kaljuste (1981–2001, koori asutaja)

Paul Hillier (2001–2007)

Daniel Reuss (alates 2008)

Koormeister:

Heli Jürgenson

Koori kuulub 6 sopranit, 6 alti, 6 tenorit, 6 bassi.

Esinemisi:

keskmiselt 60–70 aastas, meil ja mujal

Diskograafia:

nelikümmend albumit alates aastast 1992 ECM-ile, Virgin Classicule, Carusele, Harmonia Mundile ja Ondinele. Koor salvestab 1–3 plaati aastas.

Grammy-nominatsioone erinevates kategooriates (best choral performance, best producer, best contemporary composition jne) on 14.

Peale selle plaadiauhinnad Diapason d'Or, Preis der deutschen Schallplattenkritik, New York Times – the recording of the year, Danish Music Award, Die Zeit – among the best CDs of the year.

Neil päevil salvestab EFK Manfred Eicheri käe all ECM-ile Tõnu Kõrvitsa loomingut.

Kaljuste on küll nõudlik, kuid hindab momenti, mistõttu jätab ta kokkuseotud otstele umbsõlme peale tõmbamata.

Koor teab kogemustest, et Kaljustega on lihtne salvestada. Tema panustab hetkes tekkivale energiale, selle lintipüüdmisele. Hillier seevastu on nõudlik detailides. Kui vaja, lauldakse kuutteistkümmet takti sisse neli tundi. Pärast lõigatakse-kleebitakse teos kasvõi häälikhaaval arvutis kokku.

„Võtame uuesti,” nõuab nüüd Tõnu Kaljuste selges eesti keeles ja juhatab kätte kaks takti Tõnu Kõrvitsa „Kreegi vihiku” partituurist, sealt kusagilt keskelt. „Proovime seda ts-ts-häälikut rõhutada,” turtsatab ta keelega hammaste vahel näitlikult ette ja annab nutifoni laetud klahvpilliäpist õige noodi. Kaljuste nimelt on hästi tekstikeskne dirigent, rõhud peavad paigas olema, sõnad välja tulema. Ja koor peab kõlama. Lauljate meelest kõlavad nad heas mõttes metsikult. Lääne-Euroopa koorid, keda kuulnud, olevat nende kõrval hoopis hillitsetud inglid.

Tallinna kammerorkester lööb loo käima ja baltisaksa suurmehed Mustpeade maja teise korruse saaliseinte maalidel vahetavad pilke: „Matsid ei jäänudki matsideks!” Kuid Antartika-avastaja von Bellighausen ei saa rahu: „Miks minu eluajal Liivi- ja Eestimaa peale kokku ühtegi nii tubli kubjast ei leidunud kui see mees siin?” Olgem ausad, kammerkoor ongi nii hinnatud tänu asutaja Kal-

juste kombele nui vajaduse korral kunsti nimel kasvõi kaheksaks lüüa, et teos kõlaks elavas esituses nii nagu tema kolmandas, selles kaugelenägelikus vaimusilmas ette kujutas. Isegi nüüd, kui Kaljuste pole juba kümme aastat selle peadirigent olnud.

Hingamine

Kuid proovisaali uksele pole keegi kirjutanud, et kõik lootus jätke sisenedes siia! Pole see mingi põrgu *à la* Dante,

piinad serveeritud *à la carte*! Pigem võiks keegi uksele kritseldada, et teil on lootust, kui siit sisse saate. Teist taolist võimalust laulmisest ja reisimisest oma amet teha pole. Nii mõnedki, nagu bass Aarne Talvik on teinud seda hetkest, mil Tõnu Kaljuste esimesed lauljad kokku kutsus. Nemad mäletavad, kuidas sel ida ja lääne rajajoonel ülesrivistatud kooril hakkas ootamatult ruttu hästi minema, sest kellelegi olid nad läänest ja kellelegi idast – kvaliteeteksootika mõlemal juhul.

Praegu on eelarvelise asutusena arvel oleva koori ülalpidamine näide metseenlusest rohujuuretasandil.

Eks nii on, elu käib oma radu ja teinekord tuleb tarvidus täienduse järele. Ja ongi käes aeg teha üks koorikatsumine. Kantsis on vakantsi, levib sõnumi kulutuli ja jälle peab keskmiselt kahekümnest ühe, ainsa ja õige kolme ettelauldud pala põhjal välja valima. Kõrgharidus ei loe. Võtkem või Henry Tiisma, kes sai ülikoolist eluks kaasa hoopis inseneripaberid, kuid projektibüroo või ehitustandri asemel müristab nüüd hoopis koori bassirühmas. See kinnitab müüti, et tööjõuturul läheb kaubaks see, kes oskab midagi teha ja tahab selles areneda. Nagu bass Andreas Väljamäe, kes oma huvist asja nimel omasõnul omatahtel omajagu juurde õppinud. Teine müüt – tutvuste olulisus – siin liigas ei kehti. Kui tuttav ikka laulda ei oska, siis erinevalt sotsiaaltöökohast mõnes keskuses, sihtasutuses või nõukogus tuleb see kohe karjuvalt halastamatult välja.

Tähendus

„Ja kes selle kõik kinni maksab?” kortsutab vürtspoodnikust maksumaksja nüüd laupäevahommikuse kohvitassi taga kulmu ja kägardab ajalehepaberi servi. Kuid kujutagu ta ette maailma, kus on vaid kaubakeskused, TV-sõud, õllefestivalid ja radiopopp – ainult see, mis iseennast tagasi teenib! Nii ei saa ka Eesti Filharmoonia Kammer-

koori rahas mõõta, meelelahutusettevõtteks muuta. Sest see poleks enam see. Isemajandamine tähendaks projektkooriks taandumist ja populismi repertuaaris. Praegu on eelarvelise asutusena arvel oleva koori ülalpidamine näide metseenlusest rohujuuretasandil. End just kultuurilises plaanis määratlevale rahvusele on see missioon: et säiliks kõrgel tasemel Eesti muusika ja kultuur ning seeläbi riik, kes annaks endast teada ka väljapoole.

Kontsert

Sumin kolmapäevaõhtuses Metodisti kirikus kasvab võrdeliselt lüheneva järjekorraga ukse taga. Seesama „Seitsme linnu seitse und”, mida harjutati, tuleb nüüd ettekandele. Näe: Toivo Tulev, Margo Kõlar, Helena Tulve, Peedu Kass, Ekke Västriku, Kõrvitsate muusikasuguvõsa eri harud, oksad ja õied, kõik on kohal. See on seltskond, mida kroonika ei jäädvusta. Õhus on midagi enam kui glamuuri. Saabuvad ka Arnold ja Ingrid Rüütel. Peale nende veel kümneid muusikahuvilisi. „Enamikul neil on muusikataust,” iseloomustab direktor Esper Linnamägi inimesi, kes ilmselgelt teavad, mida ja miks nad kuulama tulevad.

Siis astuvad lavale täiskoosseisus TKO ja EFK ning nende järel Tõnu Kaljuste. Kontsert algab ja Vilen Künnapuu projekteeritud moodsate võlvide all hakkab kõigil kohalviibijatel korraga soe. See on maagia, laulu vägi. Kui lummus on pärast lisalugu lahtunud, vabandab Eicher: „Ma tõesti ei taha praegu intervjuud anda. See koor ja see orkester on midagi nii lummatavat, et mida iganes sa küsiksid ja mida iganes ma vastaks, oleks see liiga tüüpiline, liiga üldine. Pealegi läheb salvestustööks alles homme.”